

בס"ד. שיחת ש"פ תבוא, כ"א אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. נתבאר פירוש רש"י בריש פרשתנו: "והי' כי תבוא וגו' וירשתה וישבת בה", "מגיד שלא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה" (אף שכבר פירש רש"י בפ' שלח¹ שכל מקום שנאמר "כי תבוא" היינו "לאחר ירושה וישיבה", "כיון שפרט לך הכתוב באחת מה² שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה") — שכיון שמצות ביכורים היא על היחיד, יש מקום לומר שכל יחיד שמקבל חלקו בארץ מתחייב מיד בביכורים³, אלא שהיתור ד"וירשתה וישבת בה" בא ללמדנו ("מגיד"⁴) "שלא נתחייבו בביכורים עד שכבשו את הארץ וחלקוה"⁵ — כיבוש וחלוקת הארץ כולה⁶. ואף שגם קודם כיבוש וחלוקת הארץ כולה צריך כבר היחיד

(1) טו, יח.

(2) בפ' שופטים (יז, יד) — גבי מינוי מלך.

(3) משא"כ במינוי מלך, שהיא מצוה שחיובה על כלל ישראל. — ולהעיר מקידושין לז, ב, ששני הכתובים דמלך וביכורים "צריכי", כיון שאין ללמדם זמ"ז. וכמובן, שכאשר עומדים עדיין באמצע המלחמה, קודם גמר כיבוש הארץ, או (אפילו לאחר הכיבוש) באמצע חלוקת הארץ, אין מקום לחשוב אודות קביעת סדרי מלוכה ("אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי"); לכל לראש צריך לעשות סדר בארץ (כיבוש וחלוקה), ורק לאחר^ז יכולים לחשוב אודות סדרי המלוכה.

(4) כמדובר פעם (ראה תו"מ חמ"א ע' 310 ואילך. לעיל ע' 274 ואילך), שבלשון "מגיד" כוונת רש"י לבאר (לא פירוש התיבות, אלא) שהכתוב אינו מיותר, כיון שבא ללמדנו דבר חידוש.

(5) אבל אין כוונת רש"י לפרש התיבות "וירשתה וישבת בה", שירושה וישיבה היינו כיבוש וחלוקה (כיון שרק לאחר החלוקה, כשנקבע חלקו של כאו"א, שייך לומר לשון ישיבה, בהתיישבות ובדרך קבע) — שהרי

(נוסף לכך שבשביל זה אין צורך באריכות דברי רש"י) תיבות אלו נאמרו גם בפ' שופטים, ורש"י לא פירש מאומה [נוכמדובר כמ"פ, שמובן בפשטות, שדרכם של מפרשים לפרש תיבה במקום הראשון שבו נאמרה, ואז אין צורך לפרשה בפעם הבאה (כיון שכבר זוכרים את פירושה מהפעם הקודמת), אבל אין מקום להימנע מלפרש את התיבה בפעם הראשונה בגלל שיפרשוה לאח"ז]. וכדמוכח גם מפירושו רש"י גופא — שבפ' שלח מביא התיבות "ירושה וישיבה" מבלי לפרשם, כיון שזהו דבר הפשוט וידוע לכל ש"ירושה וישיבה" היינו כיבוש וחלוקה.

(6) ובוה מתרץ רש"י שאלה נוספת: מאי קמ"ל שהחיוב של כל יחיד בביכורים (כלשון הכתוב — בלשון יחיד — "כי תבוא גו' וירשתה וישבת בה ולקחת גו'") הוא אחרי ירושתו וישיבתו, הרי בלא"כ לא שייך ענין הביכורים כלל, כיון שהנוטע ברה"ר אינו חייב בביכורים (משנה ריש ביכורים), וכל החיוב דביכורים הוא רק על פירות הגילים ברשותו?

בשלמא חלה — הנה גם תבואה הצומחת ברה"ר חייבת בחלה, ולכן נתחייבו בה מיד כשנכנסו לארץ, והיינו, שכל מי שזרע תבואה

להודות להקב"ה על הטובה שלו⁷, וכפירוש רש"י⁸: "ואמרת אליו", "שאינך כפוי טובה"⁹ — הרי כל זמן שחסר בטוב והנאה של כל בני¹⁰, לא יכולה להיות אצל היחיד הנאה ושמחה בשלימות¹¹. וכיון שההודאה בהבאת הביכורים היא על שלימות הטוב (שלכן הבאת הביכורים היא דוקא מהמינים שנשתבחה בהם א"י¹²), לכן "לא נתחייבו בביכורים עד

ועדיין לא טוב לו — אסור שתערב לו שמחתו, ומכ"ש שאי אפשר שתהי' אצלו השמחה בשלימות.

וגם אם יש מי ששמחתו עריבה לו, ועד ששמחתו היא בשלימות, בה בשעה שיהודי אחר לא הגיע אל המנוחה ועדיין מיטלטל ("וואַלגערט זיך") ממקום למקום — אינו מביא ביכורים: אי אפשר לו לבוא לביהמ"ק אל הכהן ולבטא בדיבור "הגדתי היום גו", כלומר שהוא כבר שמח ונותן שבח והודי' להקב"ה על שמחתו — עליו להתבייש להוציא מפיו דברים אלו!

[וע"ד מ"ש רבנו הזקן (תניא אגה"ק סכ"ד) בנוגע לדיבור באמצע התפלה, שאפילו מי שאין לו הרגש במעלת התפלה, וזהו זמן התגלות השכינה כו', הנה לכל-הפחות לא יבטא זאת בדיבור ("ע"י הדיבור* באמצע התפלה), שבזה מראה "קלונו ובויונו את המלך לעין כל רואה", וממשיך, ש"על זה נאמר (משלי ג, לה) וכסילים מרים קלון, כלומר, אף שהוא כסיל (וכמ"ש לפני"ז שנאמר עליו לא יחפוץ כסיל בתבונה" (שם יח, ב)), לא יהי' מרים קלון, שיהי' נראה הקלון לעין כל"]¹¹

וכן הוא לפי פשוטות הכתובים — כפירוש רש"י (פרשתנו כו, ב): "מראשית" — "ולא כל ראשית, שאין כל הפירות חייבין בביכורים אלא ז' המינין בלבד . . שבח ארץ ישראל".

ובהקדמה — שלכאורה אינו מובן: כיון שהבאת הביכורים הוא כדי שלא להיות כפוי

מיד כשנכנס לארץ, הנה לאחר נ"ב יום (הזמן הדרוש לצמיחת תבואה (ראה בכורות ח, א)) נתחייב בחלה; משא"כ ביכורים — לא יתחייב אלא לאחר שזכה בחלקו ונטע בו אילן, ואח"כ צריך להמתין עד שיצמחו הפירות — שהרי רוב המינים החייבים בביכורים הם פירות האילן, שצמיחתם נמשכת זמן רב, ונוסף לזה צריך להמתין עד לאחר ג' שני ערלה (שהרי פירות ערלה אסורים בהנאה) ונטע רבעי, ורק בשנה החמישית שייכת הבאת ביכורים.

אלא החידוש הוא — שהחייב דביכורים הוא לאחר ירושת וחלוקת הארץ כולה.

7) לא רק מצד החיוב דברכת הנהיגין* — שהרי משום זה מספיקה הברכה כשלעצמה, שע"ז נוטל רשות מהקב"ה כו' (ראה ברכות לה, ריש ע"ב), אבל אין צורך ליתן לכהן. 8) פרשתנו כו, ג.

9) ומוכרח מפשטות הכתוב — דלכאורה אינו מובן מ"ש "ואמרת אליו הגדתי היום גו" כי באתי אל הארץ": מהי תוכן ההגדה המיוחדת "כי באתי אל הארץ" — כיון שבא לביהמ"ק, שנמצא בארץ ישראל, הרי הכל רואים ש"באתי אל הארץ"?! ולכן מפרש רש"י, שתוכן ההגדה הוא שאינו כפוי טובה, אלא מכיר בחסדי ה', ומודה לו כו'.

10) וכמ"ש רש"י בהמשך הפרשה (שם, יד): "שמחתי ושימחתי בו", היינו, שהענין ד"שמחתי" (בעצמי) הוא כאשר "שימחתי" (אחרים), שזהו ענין אחד; אבל כל זמן שלא שימח יהודי שנמצא באיזה מקום בקצוי תבל,

(* ובפרט שע"ז ה"ה מבלבל גם את הזולת, דלא כבמשבחה, שהבלבול הוא רק לעצמו. ומה גם שבנוגע למחשבה ה"ה אנוס (וכמו מי שנרדם באמצע ההתוועדות, ובפרט אם "מהדר" לקדש על י"ש...), משא"כ בנוגע לדיבור.

(* כשיטת רש"י בש"ס (ברכות טו, א — ראה שו"ת מהר"ם שיק סכ"ט) שברכות הם מן התורה. וכן הוא בפירושו עה"ת — כפי שמפרש בפרשתנו (כו, ג): "ולא שכחתי" — "מלכך על הפרשת מעשרות".

שכבשו את הארץ וחלקוה" — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹² בלקו"ש ח"ט ע' 152 ואילך.

ב. [בסיום הענין אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

לכך, אלא מצד השבועה "לאבותינו"; ומסיים "לתת לנו" (ועד"ז בתחלת הפרשה — "אשר הוי' אלקיך נותן לך") — לשון מתנה, שפירושה הוא שהנתנה היא בחנם, אף שהמקבל אינו ראוי לכך.

וא"כ, מהו הטעם שחיוב הבאת הביכורים — שענינו ביטוי שבח והודי' לה' — הוא רק בפירות משובחים?

ויובן בהקדם דין ברכת הגומל, שאינו מברך עד שיצא מן הסכנה לגמרי, וחולה אינו מברך עד שיחזור לבוריו לגמרי (לוח ברה"ג (פי"ב הי"א) וסדר ברה"ג (פי"ג ה"ה) לאדה"ז) — דלכאורה למה לא יברך גם קודם שחזר לבוריו לגמרי על כך שניצול מסכנת מוות? — כי, ענין הברכה וההודי' להקב"ה שייך דוקא כשניכר בגלוי שהטוב בא מהקב"ה, שזהו רק כאשר הטוב הוא בשלימות, ואילו כשהטוב עדיין אינו בשלימות, לא ניכר בגלוי שהוא בא מהקב"ה, כיון שהקב"ה הוא שלם בתכלית השלימות, ובמילא גם הטוב שמשפיע הוא טוב בתכלית השלימות.

וזהו גם שהחיוב דביכורים הוא דוקא בז' המינין שנשתבחה בהם ארץ ישראל (לא סתם פירות משובחים) — כיון שבהם מתבטא השבח והודי' על ביאת הארץ בשלימות.

וזהו גם הטעם לכך שאינה אלא "פעם אחת בשנה ולא שתי פעמים" (פרש"י עה"פ) — כי, מצינו שעד י"ב חודש ישנו ענין הזיכרון ואינו משתכח (ראה ברכות נח, ב — הובא בפרש"י עה"ת (וישב לו, לה), שמוזה מוכח שכן הוא גם בפשטות), ולכן, לאחר שנתן שבח והודי' להקב"ה פעם אחת, הרי הטוב והשמחה שניתוספו לו באותה שנה, אינם בשלימות, מאחר שאין זו שמחה חדשה, אלא (המשך של) שמחה שכבר נתיישנה (ורק בשנה שלאח"ז תהי' שמחה חדשה, לאחר ששמחתו הקודמת כבר נשתכחה ממנו).

(12) בשילוב שיחת ש"פ תבוא תשכ"ו.

טובה, מדוע חיובם דוקא על פירות שנשתבחה בהם א", ולא על שאר הפירות — האם רק על פירות משובחים צריך להודות לה', ואילו על פירות שאינם משובחים לא צריך ח"ו להודות לה'!?

אילו ה' מקום שיהודי יחשוב שיש דברים שמגיעים לו מצד עבודתו, ה' אפשר לבאר טעם חיוב ההודי' לה' על פירות משובחים דוקא, לפי שבנוגע לפירות סתם ה"ה חושב שמגיע לו כו', ורק בפירות משובחים צ"ל אצלו ההכרה שאין זה מגיע לו, ולכן צריך להודות לה'; אבל האמת היא, שעל כל דבר צריך יהודי ליתן שבח והודי' לה' (וכמו בברכת הנהנין, שחיוב הברכה הוא על כל הנאה, גם על פירות שאינם משובחים), כיון שצריך לדעת ששום דבר לא מגיע לו, וכל דבר שהקב"ה נותן לו הוא "חסד חנם" בלבד. ומקרא מלא דיבר הכתוב שאסור לאדם לומר בלבבו "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (עקב ח, יז), שבזה נכלל (לא רק מי שסבור שכחו הגשמי הוא שפעל זאת, אלא) גם כשיודע שהקב"ה הוא שנתן לו "את החיל הזה", אלא שלדעתו הרי זה מגיע לו, כך, שכחו ועוצם ידו הרחוני — הנהגתו ועבודתו — פעל שיתנו לו מלמעלה "את החיל הזה". ולכן נדרשת מאיש ישראל הידיעה ש"לא מרובכם גו' כי אתם המעט מכל העמים" (ואתחנן ז, ז ובפרש"י), "שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם מומעטין עצמכם לפני" (חולין פט, א), בידיעה שאינו ראוי להשפעה זו, אלא שניתנה לו מלמעלה ב"חסד חנם" בלבד.

ואם כן הוא בנוגע לכל ההשפעות — עאכ"כ בנוגע לביאה לארץ ישראל ואכילת פירותי' (לאו דוקא פירות משובחים, אלא אפילו פירות סתם), כמפורש בפרשתנו (כו, ג): "באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו", כלומר, שביאתו לארץ ישראל אינה לפי שהוא ראוי

כאמור כמ"פ, שנוסף על פירוש פשטות הכתובים יש בפירוש רש"י גם "ענינים מופלאים"¹⁵, ובפרט — בנוגע לדרכי ה'.

ובנדוד^ד, הנה מדברי רש"י שחיוב הביכורים חל רק לאחרי חלוקת כל הארץ, שהטעם לזה הוא לפי שכל זמן שחסר אצל יהודי אחר הנה גם הוא אינו יכול להיות שמח — יש ללמוד הוראה ברורה בדרכי עבודת ה':

כאשר יש ליהודי ענין מסויים — הן בגשמיות והן ברוחניות¹⁴ — אסור לו להסתפק בכך, אלא הוא מוכרח להשתדל להעניק זאת ליהודי נוסף,

— ואדרבה: הזולת צריך להיות קודם לו, וכפתגם הידוע מחסידי רבנו הזקן¹⁵: "פרוסת הלחם שיש לי היא שלך כמו שלי" ("דיינער ווי מיינער"), והיו מקדימים מילת "שלך" ("דיינער") — וכל זמן שיש יהודי אי-שם בקצווי תבל, שחסר לו כו' — אי אפשר שתערב השמחה שלו.

ואין זה ענין השייך למדריגות גבוהות כו' — שהרי זו הוראה שנלמדת מפירוש רש"י על התורה, שענינו פשוטו של מקרא, היינו, שכך מתחייב מצד פשטות הענינים — שיהודי אינו יכול להיות בשמחה כל זמן שחסר אצל יהודי אחר!

— בודאי צריך לברך ולהודות להקב"ה על כל הענינים שניתנו לו, ולא לזלזל בהם ("וואַרפן זיך דערמיט") ח"ו, וכידוע תורת הבעש"ט ורבנו הזקן¹⁶ (שיום הולדתם בח"י אלול) בנוגע לכל הענינים שניתנו ליהודי, שזהו לפי שהניצוצות שבדברים ההם שייכים לנשמתו; אבל אעפ"כ, לשמוח בענינים אלו בה בשעה שחסר ליהודי אחר — זאת לא. וכנ"ל¹⁷ שהענין ד"שמחתי" שייך דוקא כאשר "שימחתי", היינו, שמשתדל שגם אחרים יהנו מהם.

צריך לידע שכל הענינים שיש לו — אינם מצד מעלת עצמו, אלא "הוי" אלקיך נותן לך", וענין זה הוא מצד בחי' הגורל שלמעלה מטעם

15) סה"ש תרח"ץ ס"ע 259 ואילך. וש"נ (נעתק ב"היום יום" טו אייר).
16) ראה כש"ט סקצ"ד. צוואת הריב"ש סק"ט. תו"א בשלח סה, ד ואילך. לקו"ת צו יג, ב ואילך. וראה גם תו"מ חל"א ע' 227 בשוה"ג. וש"נ.
17) בהערה 10.

13) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).
14) כ"ק אדמור"ר שליט"א הזכיר דוגמא — מאלו שהקב"ה בירכם בזכרון טוב ובקליטה טובה, ולכן צריכים לחזור על הדברים בפני אחרים, שגם הם יהנו, ולכל הפחות — לכתוב את הדברים, כדי שגם יהודי שנמצא בקצווי תבל יוכל לראותם.

ודעת (כמבואר בתניא¹⁸), שהרי ישנם אחרים שהם טובים כמוהו, ואולי אף יותר ממנו כו'. ולכן, צריך להשתדל גם בטובת והנאת הזולת ונבפרט ע"פ הידוע שהעבודה בזמן הזה היא בעיקר בענין הגמ"ח להזולת שבזה צ"ל "זהיר טפי"¹⁹], ורק אז יכולה להיות שמחתו בשלימות.

ובנוגע לכל הטענות והתירוצים למיניהם — ולדוגמא: הטענה שעליו להתעסק עם עצמו, להתמודד עם ה"א-ל זר אשר בקרבך"²⁰, או התירוץ שזהו דבר קשה שאינו יכול לעשותו, או שאין לו מצברוח²¹ וכיו"ב — צריך לידע שאין זה אלא פיתויי היצר!

וכידוע הסיפור²² אודות הבעש"ט ותלמידיו, שאמרו להם "מאָזשעש דאָ נייע כאָטשעש" ("הנך יכול, אלא שאינך רוצה").

ומובן, שמה שסיפרו לנו זאת, אין זה סתם "סיפורים נוראים מהבעש"ט", אלא זוהי הוראה בעבודתנו — שצריכים לדעת שישנה היכולת ("מאָזשעש"),

— כיון שענין זה תובע ממנו רבינו נשיאנו (שעל ידו נמשכים כל הענינים כו', גם אלו שבבחי' "מאין לי בשר גו"²³), בודאי שהדבר הוא בכחו וביכלתו, שהרי "אין הקב"ה בא בטרונא עם בריותיו"²⁴, ואלמלא הי' הדבר ביכלתו, לא הי' הרבי תובע זאת ממנו —

וכאשר יהי' הרצון ("כאָטשעש") — הנה בדרך ממילא יתבטלו הקשיים כו'.

ג. ומסיים רש"י בהמשך הפרשה על הפסוק²⁵ "ושמרת ועשית אותם" — "בת קול מברכתו, הבאת ביכורים היום תשנה לשנה הבאה": כאשר יהודי מתנהג בדרך זו, שכל מה שהקב"ה נותן לו²⁶, הרי הוא משתדל בתוקף לשמח בהם יהודים נוספים — אזי "בת קול מברכתו כו'", היינו, שיש לו ההבטחה מלמעלה ש"לשנה הבאה" יהיו לו כל הענינים, בכל המצטרך לו, בבני חיי ומזוני ריחי.

* * *

18) אגה"ק סוס"ז.
 19) שבת קיח, ב. וראה תניא אגה"ק סוס"ז.
 20) ראה שבת קה, ב.
 21) ברשימה נוספת: אין לך מצברוח — אמור כמה פסוקי תהלים על זה... ואם גם זה לא עוזר — עליך לקיים עצת רבינו הזקן בתניא (ריש פכ"ט): "מבטשין לי" — ברוחניות.
 22) ראה תו"מ חכ"ט ס"ע 64. וש"נ.
 23) בהעלותך יא, יג. וראה לקו"ת בהעלותך לג, ב. ובכ"מ.
 24) ע"ז ג, סע"א.
 25) כו, טז.
 26) לא רק ביכורים, אלא כל ענין, כמובן מזה שרש"י מפרש זאת על הפסוק "היום הזה גו' ושמרת", לאחרי שכבר נשלמה כל פרשת ביכורים.

ד. מאמר (כעין שיחה) ד"ה והי' כי תבוא.

* * *

ה. השנה²⁷ הבעל"ט היא שנת השמיטה (כדעת הגאונים וכמנהג ארץ ישראל²⁸ וכפסק רבנו הזקן²⁹), ומצוה לפרסם את פסק דינו של רבנו הזקן²⁹ שזמן עשיית הפרוזבול לכתחילה הוא בסוף שנה הששית, לפני ר"ה של שביעית³⁰.

ובסוף השנה הששית מובן שהזמן המתאים ביותר לעריכת הפרוזבול הוא בערב ר"ה. היות והפרוזבול מועיל רק לחובות הקיימים מכבר, ובאם יעשה הפרוזבול כמה ימים קודם ר"ה הרי לא יועיל פרוזבול זה להלוואות שילווח אח"כ — והרי החיוב להלוות הוא אף אח"כ בשעה שמישהו מבקשו להלוות לו — וכמ"ש³¹ "השמר לך פן גו' קרבה שנת השבע שנת השמיטה גו' נתון תתן לו".

ומשום כך הרי בערב ר"ה עצמו היו צריכים לערוך את הפרוזבול בסוף היום עבור ההלוואות שילווח (באם יזדמן לו) ביום ער"ה עצמו.

אעפ"כ, היות ועלול לקרות שישכח מכך, הרי הטוב ביותר שיערוך את הפרוזבול מיד אחר התרת נדרים³², שבאותה שעה מזומנים לפניו בלאו הכי ג' אנשים כשרים המהווים בי"ד³³, ויכול לומר בפניהם את נוסח הפרוזבול "הריני מוסר לכם כל חובות שיש לי שאגבה אותם כל זמן שארצה"³³.

הגמרא אומרת³⁴ "בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים", ששמיטת כספים דומה היא לשמיטת קרקעות³⁵.

דשמיטת כספים מד"ס בכ"ז עובר על מל"ת מה"ת כיון שאינו מלוה מפני שקרבה גו'. ול' אדה"ז (שם סעיף לד): "בזמה"ז מד"ס וכשראו חכמים שנמנעו כו' ועוברים על מ"ש בתורה השמר .. השבע וגו'" — דאפ"ל דזה משמיענו בהוספת תיבת בתורה. — ובכל אופן יש בזה מניעת מ"ע להלוות כו' (אדה"ז שם סעיף א).

(32) ראה גם תו"מ ח"ג ע' 352.

(33) שו"ע אדה"ז שם סעיף לה.

(34) קידושין לח, ב.

(35) עיין סהמ"צ להצ"צ סוף מצות קדושת שנת השביעית (דרמ"צ לו, ב): "רק כו' וחובות כו' כספים" — ולא ביאר הטעם.

(27) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ז ע' 355 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(28) ראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ו. טושו"ע חו"מ ר"ס סז. יו"ד ששל"א סוסי"ט.

(29) חו"מ הל' הלוואה סעיף לו.

(30) כי "אף ששביעית אינה משמטת אלא בסופה .. י"א שמשנכנסת שנת השביעית אסור לתבוע חוב" (שם).

(31) פ' ראה טו, ט"ו"ד. ובספרי שם: "השמר לך בל"ת פן בל"ת". וראה סהמ"צ להרמב"ם ל"ת סרל"א. וצ"ע אם בזמה"ז

וכשם שעל שמיטת קרקעות נאמר³⁶ "גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו"³⁷, וכן דורשים על כך את הפסוק "רצית ה' ארצך שבת שבות יעקב"³⁸, כך יהי רצון שעשיית הפרוזבול הקשורה בשמיטת הכספים תביא לקיום מצות שביעית מן התורה — הן בכספים הן בקרקע³⁹ — בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו בקרוב ממש.

* * *

1. נתבארו ב' הפירושים ברש"י בסיום פרשתנו⁴⁰: "ותבואו אל המקום הזה", "עתה אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד, אל תבעטו במקום כו'", "ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת, שאין אדם עומד על סוף דעתו של רבו .. עד ארבעים שנה, ולפיכך לא הקפיד עליכם המקום עד היום הזה, אבל מכאן ואילך יקפיד וכו'" (ובהמשך לזה: "ושמרתם את דברי הברית הזאת") — דלכאורה, ה' הכתוב צריך להמשיך בסיפור נסי הקב"ה במלחמת סיחון ועוג, ואילו התיבות "ותבואו אל המקום הזה" הן מיותרות? ולכן מפרש רש"י שכאן מתחיל ענין חדש: "ותבואו אל המקום הזה" — קרוב לכניסה לארץ נושבת, ששם מתחילה הנהגה טבעית — אזי "עתה אתם רואים עצמכם⁴¹ בגדולה וכבוד", ויש לחשוש שבמשך הזמן "תבעטו במקום כו'", ולכן יש צורך להזהיר "ושמרתם גו"⁴². אמנם, לפירושו זה קשה המשך הכתוב בסיפור דמלחמת סיחון ועוג שה' נס גלוי. ולכן מוסיף: "ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת, שאין אדם עומד על סוף

ללא הזכרת שם שמים*.

(42) כלומר: בפסוק "ושמרתם גו" אין קושי כלל, דאף שכבר ציוונו משה על זה כמ"פ, מ"מ, חוזר וכופל עוד הפעם, וכמארז"ל (ב"מ לא, א) "הוכח תוכיח — אפילו מאה פעמים". אלא הקושי בכתוב הוא — ייתור התיבות "ותבואו אל המקום הזה", ועל זה מפרש שכאן נתחדש ענין נוסף, שלכן יש צורך באזהרה מיוחדת: "ושמרתם גו" (כבפנים).

(36) תהלים קג, כ.

(37) "בשומרי שביעית הכתוב מדבר" (ויק"ר בתחלתו. תנחומא שם). וראה לקו"ת במדבר יד, א.

(38) מדרש תהלים עה"פ פה, ב.

(39) דלרוב הפוסקים — בזמנ"ז הוא מד"ס (ראה גיטין לו, א ובנ"כ ובמאירי שם. מפרשי הרמב"ם ה' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ה. ועוד).

(40) כט, ו.

(41) ויש להוסיף, שההדגשה בזה היא: "רואים עצמכם" — ללא הקב"ה, וע"ד מ"ש לפני"ז (עקב ח, יד"ז): "ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך גו' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי גו'". ובהתאם לכך, הנה גם בנוגע למלחמת סיחון ועוג שבהמשך הכתוב, ההדגשה היא (לא לספר נסי הקב"ה, אלא אדרבה) "אתם רואים עצמכם" — "ונכס",

(* ואף שה' זה באופן שהכל ראו בגלוי שהוא מן השמים, וכדברי יפתח ששלח אל מלך בני עמון (ס' שופטים יא, כא): "ויתן ה' אלקי ישראל גו'", כיון ש"ראו כל עמי הארץ" שה' זה נס גלוי — הרי מצד בחירתם החפשית של בני, יתכן מצב ש"רואים עצמכם" אפילו בנס גלוי.

דעתו של רבו . . עד ארבעים שנה", ולכן, עכשיו עליכם להתבונן בכל הנסים כו', ועי"ז יתוסף בשמירת דברי הברית. והקישור בין ב' הפירושים⁴³ — כי, הנתנית-כח לשבור את ההעלם והסתר ד'רואים עצמכם בגדולה וכבוד" היא ע"י התוספת אור (ידיעה וחכמה) שנמשך לישראל בסוף המ' שנה; ולאידך, כדי שתהי' ההשגה כדבעי, יש צורך בהקדמת הקב"ע דשמירת הברית גם במצב שצריכים לשלול שלא יבעטו כו' — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס⁴⁴ בלקו"ש ח"י"ד ע' 100 ואילך.

ז. ויש להוסיף בקישור ב' הפירושים ברש"י בעבודת האדם — שבשביל פ"י הא', שלילת ההעלם והסתר ד'רואים עצמכם בגדולה וכבוד . . תבעטו במקום", יש צורך בפ"י הב', הוספה בעבודה, "למען תשכילו גו" (ולא להסתפק ב"ושמרתם גו", קיום המצוות מצד קבלת-עול בלבד):

מי שמתפק במעמדו ומצבו בהוה, ואינו משתדל לעלות למדריגה נעלית יותר, אלא כל עבודתו ויגיעתו היא שלא להתפעל מההעלם והסתר ולא ליפול למדריגה תחתונה יותר — הרי זה כמשל הידוע⁴⁵ ממי שמתפס ע"ג הר, שאינו יכול להישאר על עמדו, אלא או לטפס למעלה, או ליפול למטה ח"ו. — כשאדם נמצא במקום מישור, יכול להסתפק במעמדו ומצבו הנוכחי; אבל כשעומד לא במקום מישור, הנה כדי להבטיח שלא ימעד ויפול ח"ו, מוכרחת להיות יגיעה גדולה לטפס במעלה ההר. ועד"ז בנמשל: מצד הענין ד'רואים עצמכם בגדולה וכבוד"⁴⁶, הנה

שנתנית הדעת בסוף ארבעים שנה היתה כאשר "ותבואו אל המקום הזה".
(44) בשילוב שיחת ש"פ תבוא תשכ"ז — בביאור ב' הפירושים ברש"י על הפסוק (שם, ג) "ולא נתן ה' לכם לב לדעת גו' עד היום הזה".

(45) ראה תו"מ חכ"ה ריש ע' 142. וש"נ.
(46) בהמשך להמדובר אודות החסרון כמעמד ומצב ד'רואים עצמכם בגדולה וכבוד" — סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א:
לפני מספר שבועות קיבלתי מכתב

(43) שהרי פ"י הב' אינו פירוש בפ"ע, שאינו שייך ושוכלל פ"י הא' — דא"כ אינו מובן: מהי ההקדמה ד'ותבואו אל המקום הזה" ל"ויצא סיחון" — הרי מלחמת סיחון היתה נס גלוי, ומהו הצורך בעמידה על סוף דעת רבו כדי להכיר בנס? ! ועכצ"ל שיש צורך בב' הפירושים, ועי" שניהם יחד נשלם פירוש הכתוב — שכאשר "ותבואו אל המקום הזה", ש"עתה אתם רואים עצמכם כו", הנה מצד גודל ההעלם יש צורך בתוספת אור דענין הדעת*. וזהו הטעם לכך

בפ"י הא' אינו מוסיף "וגו" — דכיון שההדגשה היא על החסרון ד'רואים עצמכם", די בכך שלמרות ההעלם ישנה שמירת הברית מצד קבלת עול).

(* ולכן, בפ"י הב' מוסיף רש"י "ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'", שרומז על המשך הכתוב "למען תשכילו" — כיון שהתוספת אור מלמעלה צריך לפעול הוספה בעבודה (משא"כ

בכדי לעמוד על עמדו בעבודה ד"ושמרתם גו", מוכרחת להיות גם עבודה ויגיעה הכי גדולה כדי להתעלות למדרגה נעלית יותר — "למען תשכילו גו".

ועד"ז לאידך גיסא: בשביל פי' הב', שבו ההדגשה היא על הענין ד"למען תשכילו גו" — יש צורך בהקדמת פי' הא', שעיקרו הוא שמירת דברי הברית מתוך קבלת עול, כי, אם יתחיל בחיפוש השכלה והסברים ("למען תשכילו") — לא יעלה בידו כלום, לא הא ולא הא, אלא ההתחלה צריכה להיות "ושמרתם את דברי הברית הזאת" (ללא הוספת "וגו")⁴⁷ — עבודה בדרך קבלת-עול דוקא, שזהו ענין הברית, ללא חשבונות כלל⁴⁸. — בודאי צריך להיות גם ענין ההבנה וההשגה, כמ"ש⁴⁹ "כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים", ועד לעמידה על סוף דעתו של רבו; אבל ההתחלה צריכה להיות באופן של קבלת עול דוקא.

וכאשר ישנו הענין ד"ושמרתם את דברי הברית", היינו, שמבלי הבט על גודל ההעלם והסתר ד"אתם רואים עצמכם בגדולה וכבוד", עומד בנסיון ושומר על הברית בדרך קבלת-עול — הנה עי"ז יבוא לידי תוספות אור, "למען תשכילו את כל אשר תעשון", שהו"ע התוספות אור הנמשך ע"י עבודת הנסיונות דוקא⁵⁰.

וזהו מ"ש "ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים

מאברך, ירא-שמים, שמנהל בית יהודי ע"פ דרכי התורה והמצוות, שמתאונן על כך שכאשר אומר בכל יום לאחר התפלה "אני מאמין כו' בביאת המשיח" (לפי הנוסח שבסידורו), הרי זה מבלבל ומפריע לו: מה לו להמתין לביאת המשיח — טוב לו לישיב כאן ב"ארצות-הברית", במעמד ומצב שלא חסר לו דבר, ב"ה, הן בגשמיות והן ברוחניות: יש לו משרה טובה שמתפרנס ממנה בהרחבה, ותקותו שבמשך הזמן יקבל גם העלאה במשכורת... יש לו אשה וילדים — שמתחנכים בישיבות בדרך התומ"צ — שמרוצים ממנו והוא מרוצה מהם... הוא מתפלל בציבור ג' פעמים ביום וקובע עתים לתורה, מבלי שאיש יפריע לו; הוא נמצא במעמד ומצב שרואה עצמו "בגדולה וכבוד", ובאמרו "אני מאמין בביאת המשיח", היינו, שבקרוב ממש יבוא משיח ויוציא אותנו מהגלות ויוליכנו לארץ-ישראל — מבלבלו

שכלו: למה לו כל הטירדה הלזו ("די גאנצע באַדערניש") — שיבוא משיח ויקח אותו

מכאן, ממוקם עבודתו, מה"מכונית" שלו, וכל שאר עניניו; לאחר ששכר נסתדר כאן בטוב, למה לו ללכת לארץ-ישראל, ארץ קטנה מוקפת "ערבים", ולהתחיל לבנות מחדש את סדר חייו, מתחלתם ועד סופם — הוא שמח להיות כאן, ולא חסר לו מאומה. ומבקש במכתבו, שאסביר לו ע"פ שכל את הצורך בביאת המשיח!

47) כנ"ל בשוה"ג להערה 43.

48) דכשם שענין הברית של הקב"ה

(ליתן שפע לבני כו') הוא באופן שלמעלה מטעם ודעת, ואין שום דבר בעולם שיכול לשנותו — כמו"כ צ"ל העבודה באופן שלמעלה מטעם ודעת, באופן ששום דבר בעולם לא יוכל לשנות את עבודתו.

49) ואתחנן ד, ו.

50) ראה לקו"ש שם ע' 106 הערה 33.

לשמוע"; ואילו כאשר "ותבואו אל המקום הזה", במעמד ומצב ש"רואים עצמכם בגדולה וכבוד", ואעפ"כ לא מתפעלים מההעלם והסתר, אלא "ושמרתם את דברי הברית הזאת" בתוקף של קבלת-עול — אזי מקבלים "אזנים לשמוע" ("הערן און דערהערן"⁵¹), ולמעלה מזה: "עינים לראות" — ראי' דחכמה, שלמעלה משמיעה דבינה, וגם "לב לדעת" (דעת) — כל ג' העינים דחב"ד⁵².

ח. המשך ביאור הדיוקים בלשון רש"י⁵³ "אין אדם עומד על סוף דעתו וחכמת משנתו" ("סוף דעתו" — מסקנת ההלכה למעשה⁵⁴, "חכמת" — חכמה, "משנתו" — בינה⁵⁵), ובפירושו על הש"ס⁵⁶ "אין אדם עומד על סוף דעתו ותבונתו"⁵⁷ — נכלל בשיחה המוגהת הנ"ל (לקו"ש שם ע' 106 ואילך).

ט. כאמור לעיל — התחלת העבודה צריכה להיות בקבלת-עול. הענין ד"למען תשכילו גו'" בא לאח"ז, אבל ההתחלה צ"ל "ושמרתם את דברי הברית הזאת", שענין הברית הוא התקשרות עצמית שלמעלה מטעם ודעת, מבלי להתחשב בחשבונות של שכל כלל.

וזוהי גם השייכות דקריאת פרשת כי תבוא לזמן שלפני ראש-

השנה:

ע"י העבודה ד"ושמרתם את דברי הברית הזאת" — שיהודי אינו מתחשב בחשבונות כלל, אלא מקבל על עצמו את שמירת התורה ומצוותי' באופן של "ברית" — נותן לו גם הקב"ה "מדה כנגד מדה"⁵⁸, וכורת עמו ברית, מבלי להתחשב בחשבונות אם הוא ראוי לכך וכו', ונותן לו כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה, בבני חיי ומזוני רויחי.

55) וכפי שמצינו שהמורים הלכה מתוך משנתם הם "מבלי עולם" (סוטה כב, א), היינו, שאי אפשר לפסוק הלכה ממשנה, כי המשנה היא בחי' בינה, ואינה בחי' דעת (ובודאי לא טוף דעת).
56) ע"ז ה, ריש ע"ב.
57) חסר הביאור בדיוק הלשון "תבונתו" ולא "בינתו" (המו"ל).
58) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ח, ב ואילך.

51) ראה סה"ש תש"ח ע' 225. וש"נ.
52) ראה גם תו"מ חל"ז ס"ע 243. וש"נ.
53) שהרי לשונו של רש"י הוא בדיוק, וכמובא (שם הגדולים להחיד"א בערכו) שרש"י התענה תרי"ג תעניות על פירושו כו'.
54) שהרי ישנו שכל שאינו נוגע לפועל, כמו התלמיד ש"הי' מטהר את השרץ בק"נ טעמים" (עירובין יג, ב), אף שהוא עצמו פסק להלכה שהשרץ טמא.